

ALEXANDRU BUDIȘTEANU
Ziua de 28 iunie 1940 la Bălți
(episod dintr-un volum de amintiri în pregătire)

În această zi, în urma ultimatumului URSS, trupele sovietice au intrat în orașul Bălți. Aveam aproape 12 ani. Înțelegeam clar că se petrece ceva foarte grav. Desigur că părinților mei, cât și mie, ne era greu să ne dăm seama pe de-a-ntregul de ce va urma. Dar nimic nu prevestea ceva bun.

Pe la ora prânzului am auzit zgomot de avioane. Am ieșit în curte. Pe cer au apărut câteva avioane gigantice, de culoare închisă, practic negre. Nu mai văzusem în viața mea avioane atât de mari. Erau cvadrimotoare. Steaua sovietică se vedea cu claritate, deoarece zburau destul de jos și mi s-a părut că în același timp zburau surprinzător de încet. Era o evidentă demonstrație de forță, care își atingea scopul. Avioanele degajau o forță impresionantă, care confirma faptul, că șansele românilor, dacă s-ar fi opus sovieticilor, ar fi fost minime.

Apoi am auzit din vecini, că trupele sovietice sunt în centrul orașului. Atunci tata și cu mine am hotărât să mergem să-i vedem. Deoarece vremea părea instabilă, tata și-a luat cu el o umbrelă neagră, mare de ploaie. Am aflat că rușii sunt pe strada Carol, fostă Petrogradscaia. Această stradă era o arteră importantă de traversare a orașului. Făcea legătura cu cartierul Gării Mari –Slobozia, trecând prin centrul orașului, paralel cu strada Regele Ferdinand, care era strada principală și ducea spre ieșirea din oraș spre apus, către Sculeni, respectiv spre Prut.

Intr-adevăr, acolo era lume destul de multă, inclusiv armata sovietică, pe care venisem să o vedem. Trupele rusești erau înșirate pe ambele părți ale străzii. Erau tancuri, tanchete și soldați înarmați, care ne păreau îngrozitori de străini. Totul era străin pentru mine, începând cu fețele lor, cu mașinăriile și uniformele lor de culoare atât de diferită. Era evident că aparțineau unei lumi complet necunoscute nouă.

Dar printre noii veniți se agitau numeroși localnici. Și aici a fost marea surpriză: spre stupoarea noastră erau localnici evrei! Cu toții într-o stare de excitație anormală. Am înțeles imediat care era cauza... Pe caldarâm, printre laturile zidului de soldați ruși, de tancuri și de privitori se retrăgeau soldații români. Unii pe cai, alții pe jos. Se mișcau cu privirile în pământ. Acesta era drumul lor către Prut. Imi erau familiari. Pe ei îi cunoșteam și erau ai mei. Săracii...

Pentru prima dată îi vedeam pe soldații noștri, pe care mă obișnuisem să-i văd la paradele de 10 Mai, pășind atunci mândri, comportându-se acum ca o armată învinsă, retrăgându-se demoralizați și umiliți. M-a apucat o mare tristețe. Cum era cu „hotărârea de a lupta și de a-ți apăra glia strămoșească cu prețul vieții”? Cum era cu declarațiile Regelui Carol: „armata este bine înzestrată” și „nu vom ceda nici o brazdă de pământ”? Oare nu mi-ar fi făcut mai multă plăcere să fim acum în plin război, cu orice risc, frontul fiind undeva pe la Nistru, iar noi sub bombardamentul giganticilor avioane văzute mai devreme, dar

simțind că suntem angajați cu toții într-un război demn, al apărării de patrie? Iată că se aplica citatul din „Decebal către popor”: „Capul cel plecat sabia nu-l taie, dar cu umilință lanțul l-încovoiaie. Și mama lui Ștefan cel Mare oare ce ne spuseseă Nu cumva: „Du-te la bătaie și de-o fi să mori, îți va fi mormântul încununat cu flori?” Și în general ce ne învățaseră pe noi învățătorii și profesorii noștri, la școală și la liceu? Și ce scria în toate cărțile noastre de istorie? Și ce învățam noi în fiecare săptămână în ziua închinată străjeriei? Acum eram în plin exercițiu dureros de lecție de istorie și literatură revizuită, care se aplica în mod șocant pe viu...

Tata, în calitatea lui de fost militar, mă calmase după comunicarea hotărârii Consiliului de Coroană, care decisese acceptarea ultimatumului, explicându-mi, că realitatea dură impunea această hotărâre, întrucât eroismul sortit pieirii certe, exclude și o posibilă revanșă ulterioară. Avea dreptate, dar totuși... Finlandezii de ce rezistaseră acum câteva luni? Parcă ei avuseseră șanse mai mari? La mine educația patriotică primită funcționa perfect. Acum eram cu moartea în suflet. Eu mă retrăgeam odată cu soldații români, fără ca să fi tras un singur foc. Pentru mine ei nu erau „ei”. Pentru mine ei erau „noi”. Cu mintea mea de acum, mă gândesc că în prezent reacțiile la un atac se fac probabil pe baza unei „cost-benefit analysis”. Dar în 1940 parcă era mai normal să gândești tot cu mintea unui plăieș, care scotea să se apere, pur și simplu sabia, ghioaga sau sulița, așa cum făcuse de secole.

Dar groaznic acum era nu numai faptul, că ai noștri se retrăgeau, în umilința lor dureroasă, dar și că asistam la un spectacol oribil. Soldații români, dintre care majoritatea erau călare, erau huiduiți și insultați de evreii agitați, care își demonstau fericirea, că erau “eliberați” de sovietici și sub ochii încântați ai acestora își arătau atașamentul față de noua putere. Printre civilii de pe margine erau și unii, nu prea mulți, care ca și noi veniseră din curiozitate și se uitau și ei înmărmuriți. Dar tonul era dat de această populație alogenă, care domina scena și care se manifesta copleșitor. Mă uitam la fețele pline de ură ale evreilor și la cele încântate ale soldaților sovietici, care se simțeau niște eliberatori, confirmați ca atare de populația “entuziasmată”. Rușii se uitau zâmbind, pe post de părinți protectori, care îi patronau pe copiii zglobii, care alungau din casă niște pungași. Iar evreii se repezeau la soldații români, apucându-i de uniforme, de picioare și de căpestrele cailor, fluierând și strigând: “Hoților! Huo! Țiganilor! Huo! Dacă printre voi sunt basarabeni, nu fiți proști și nu fugiți cu hoții! Rămâneți aici! Huo români! Marș de aici! Huo!” Ba unii îi mai și scui-pau cu scârbă.

Și eu și tatăl meu ne uitam îngroziți unul la celălalt. Nu puteam înțelege sub nici o formă de unde venea această extraordinară explozie de ură față de români și de dragoste nemărginită față de noii stăpâni. Trăisem împreună atâta vreme cu populația evreiască din oraș. Niciodată nu asistasem în trecut la manifestări de ură față de români sau de conflicte interetnice. Existau cel mult glumele de rigoare despre evrei, dar, pe de altă parte, toți aveam prieteni evrei. Ei își aveau licee-

le, sinagogile, echipa lor de fotbal Macabi, publicații și nu păreau discriminați. Practic, de exemplu, toți doctorii din oraș și majoritatea oamenilor de afaceri erau evrei. E drept, că pe vremea guvernării cuziste existase un curent antisemit în oraș, dar acesta nu se manifestase niciodată în mod concret și nu existaseră acțiuni ostile față de evrei, care să le fi creat efectiv prejudicii. Singurul element discriminatoriu fusese atunci apariția unor inscripții în locurile publice, pe care scria "Vorbiți numai românește", dar lumea nu se sinchisea de ele. Iar inscripția se referea la toate minoritățile și nu era îndreptată contra evreilor în mod specific. Era o indicație nedemocratică, dar avea doar un caracter de recomandare, deoarece nu era însoțită de măsuri administrative punitive.

În lumea noastră fusese liniște etnică. Și acum, deodată, răbufnea această revoltă a unei populații, care părea că suferise îngrozitor sub asuprirea românească și se putea în sfârșit bucura de o "eliberare", care i se oferea și care în mod evident părea, că fusese așteptată cu ardoare.

Spectacolul continua fără sfârșit, iar coloana românească se scurgea hărțuită, umilită, ca o armată cotropitoare învinsă și alungată de justițieri, spre bucuria populației dezrobite. Îmi venea pur și simplu să plâng, dar învățam repede și din mers (probabil inconștient și atavic), ceea ce urma să fac de acum încolo timp de mulți ani, timp de multe decenii: adică să-mi ascund sentimentele.

Iar peste toate cele de mai sus, am asistat și la tristul și degradantul spectacol, când brusc în mijlocul urletelor și huiduielilor, un soldat cavalerist român a sărit de pe cal, dându-și arma unui camarad uimit, abandonându-și calul și rupând-o la fugă printre soldații ruși, având parte de aplauzele evreilor de pe margine. Era limpede că era un basarabean. După un timp un al doilea a făcut același lucru. N-am să uit fețele celor doi dezertori, care exprimau frică și rușine în timp ce fugeau cu privirile în pământ, pierzându-se în mulțime.

Caii rămași fără călăreți au creat o oarecare busculadă. Iar noi, privitorii, ne cam înghesuiam între noi. De fapt atmosfera devenea tensionată. Nici soldații sovietici nu mai păreau atât de veseli. Atmosfera festivistă se alterase. La un moment dat a început o ploaie ușoară. Tata și-a deschis umbrela. În momentul acela un soldat sovietic de lângă noi, încruntat și cu arma în mână, s-a întors brusc către noi și s-a dressat tatii în rusă, spunându-i: "Ce? Te ridici contra revoluției?" Tata, în superba lui naivitate, a înțeles că soldatul era contra faptului, că el își deschisese umbrela, fiind deranjat că el o mai și ridică acum !?!? Tata a închis umbrela (!) și spre stupoarea mea, dar și al lui după aceea (când am reconsiderat împreună episodul), i-a răspuns tot în rusă: "Vă rog să vă purtați frumos, că altfel o să ne schimbăm părerea despre voi!" Soldatul a bombănit ceva, dar din fericire nu a întreprins nimic altceva. Apoi ne-am dat seama, că soldații fuseseră probabil preveniți, că se vor putea confrunța cu elemente contrarevoluționare...

Spectacolul general fusese concludent. Am plecat amândoi cu jalea în suflet, fără să mai spunem nimic. Între timp aflasem, că mai

există un loc de primire al sovieticilor, în cartierul Pământeni. Ploaia se oprise, așa că ne-am dus într-acolo. Cartierul acela, dincolo de Gara Mică, zisă și Pământeni, avea case noi, precum și unele terenuri încă libere. Am ajuns pe o toloacă, așa cum îi spuneam noi, un fel de izlaz, unde soldații români făceau adesea instrucție. Aici era acum un grup de camioane militare, tancuri și soldați ruși, înconjurați din nou de populație evreiască, formată predominant de data aceasta, din tineri și tinere. Atmosfera era de chermesă. Natural, deoarece dispăruseră soldații români, care ar fi putut să strice plăcerea “eliberatorilor” și “eliberaților”.

Uimitor era, că se vorbea românește de către tinerii localnici, care aproape toți nu știau rusește, fiind în mod evident crescuți sub români. Iar tinerii evrei ce făceau acum? Bucurându-se de venirea sovieticilor, învățau limba rusă, cântând... Oare cine îi chemase? Ne-am dat seama acum, că dincolo, pe strada Carol, nu prea fuseseră tineri. Cineva avusesse grijă să-i mobilizeze pe participanți și după criteriul vârstei. Din niște megafoane se scurgeau cântece sovietice, iar niște ofițeri cu propaganda reluau și explicau, cu întreruperi ale melodiilor, cuvintele mobilizatoare. Era impresionant să auzi cum tinerii și tinerele evreice se uitau cu adorație în ochii rușilor, maimuțărind cuvintele, pe care în mod evident nu le înțelegeau. M-a frapat în special încăpățănarea admirativă și devotamentul, cu care două fete, sub îndrumarea unui ofițer destul de arătos, învățau cu greu cuvintele de la celebrul hit “Katiușa”, fiind clar că învață papagalicește, habar n-având de limba rusă și de sensul vorbelor.

Aici am stat destul de puțin și apoi am plecat spre casă, cu inima tot mai strânsă. Pe străzi era lume destul de multă. În aer se simțea o stare de agitație crescută. Era și normal, având în vedere, că asistam la un lucru major: o schimbare de stăpânire statală și o trecere de la un regim politic la altul, fundamental diferit.

Pe drum, mergând pe strada principală Regele Ferdinand, am ajuns în dreptul oficiului telefonic al orașului.. Aici - iarăși lume adunată, care schimba impresii. Desigur, fiecare era conștient, că trebuie deja să se păzească. Ce repede se învață aceste lucruri... Basarabeni își însușeau noul lor mod de viață. Aici nu mai existau evrei majoritari și era pur și simplu lume logic și sincer îngrijorată de noutatea situației. Am intrat în oficiul telefonic. Lume destul de multă. Personajul principal era un civil sovietic, așezat la o masă, care vorbea rusește, cu voce puternică la telefon. Ne-am dat seama, că era un corespondent de presă, care spunea următoarele: “Tot orașul este în sărbătoare! Entuziasmul este general! Fiecare poartă în piept o cocardă roșie! Populația este fericită că a fost eliberată! Suntem primiți cu dragoste și recunoștință! Etc. etc.,,

În oraș, ca impresie generală, disoluția autorităților române era totală. Acestea pur și simplu se evaporaseră.

Ne-am dus acasă în tăcere. Văzusem și auzisem destule. Mama ne aștepta îngrijorată, bucurându-se că ne-am întors cu bine.

Am ținut înainte de culcare micul nostru sfat zilnic, pe care îl

efectuam din ziua ultimatului sovietic. Iarăși ne-am întrebat pentru a mia oară, ce ne așteaptă și dacă nu ar trebui să ne refugiem în România. Din nou tata a susținut două lucruri: mai întâi că nu avem la cine să ne ducem în România și după aceea, că nu avem avere și că el și cu mama au muncit cinstit și nu au ce să-și reproșeze și că deci, nu ar trebui să avem probleme cu un regim, care declară, că îi va sprijini pe cei care au trăit din muncă cinstită.

Pe lângă toate acestea, astăzi se adăugase un element nou. Deja aflasem, deoarece știrile circulau cu o iuțea extraordinară, că sovieticii, nerespectând înțelegerile de retragere ale trupelor române, se instalaseră deja la Prut și-i controlau pe cei, care se refugiau în România. Unii erau lăsați să treacă, iar alții nu, creându-se un fel de lagăr de triere. Tata ne-a spus: „Nu-mi convine să mă duc acolo și să încep să mă verific. Am fost ofițer în armata țaristă. Poate că vor afla, poate nu. Prefer să nu mă duc eu de pe acum în gura lupului.”

Așa s-a terminat pentru noi prima zi după intrarea trupelor sovietice în orașul nostru.

EPILOG:

Peste câteva luni, când te întâlneai pe stradă cu câte un evreu, pe care îl cunoșteai mai bine, acesta, uitându-se mai întâi cu prudență în jur, îți spunea: „Când scăpăm de ăștia? Rău ne-am păcălit!” Noi românii, evitam aceste discuții și preferam să dispărem. Spre deosebire de evrei, noi ne puneam întrebarea, cum să ne adaptăm la noua situație. În acest timp evreii, se gândeau deja cum să plece din Basarabia. Ei ne demonstau că erau mereu cu un pas înaintea românilor, din punct de vedere al gradului de informare și orientare politică și socială și în funcție de acesta, gata oricând să anticipeze și eventual să accepte - și să participe, sau nu - la o nouă etapă sau orânduire istorică, fiind de fapt mai puțin legați personal de pământul și istoria locală....

Dar nimeni, atunci în iunie 1940 - inclusiv evreii - nu știa, că peste un an, urma să aibă loc cumplita și oarba pedeapsă, aplicată tuturor evreilor, atât vinovați, cât și nevinovați, din Basarabia.

Este suficient să spun că, după eliberare, în toamna anului 1941, la Bălți existau în oraș doar trei evrei. Aveau regim de deținuți. Unul dintre ei era un medic dentist, adus de la Cernăuți, unde evreii nu fuseseră exterminați. Aducerea acestui medic la Bălți fusese imperios necesară, deoarece în tot orașul nu mai exista nici măcar un singur dentist. Am fost și eu la acest dentist. Era un evreu în vârstă, trist, care nu vorbea aproape deloc. Consulta la Spitalul Militar, care îi servea ca loc de muncă și de detenție. Al doilea fusese adus să repună în funcție fabrica de săpun din oraș... Al treilea evreu, nu mai țin mint cu ce se ocupa. Basarabia devenise, din punct de vedere al absenței evreilor, cea mai „pură” provincie românească.